

Őszintén remélem, hogy ebben a könyvben nem csupán orvostörténészek lelik majd örömeiket, hiszen e munkát olvasva, forgatva és használva mindenki előtt nyilvánvalóvá válhat, hogy az orvostörténet és az egyetemes művelődéstörténet határvonalát milyen nehéz, ha éppen nem lehetetlen meghúzni.

Végül hadd szóljak pár szót a könyv testéről is, amely Haiman Ágnes tipográfus, Gyergyák Bence borítótervező és nem utolsósorban a Borda házaspár, a mecénáskiadók jóvoltából egyértelműen méltónak bizonyult tartalmához. A borítón egyébként egy szülészeti fogó ábrája látható, amely talán e harmadik kötet bizony lassú, kínosan nehéz, ám végül is sikeres megszületésére utal. Puer tandem natus est nobis.

MAGYAR LÁSZLÓ ANDRÁS

Tapolcainé Sáray Szabó Éva: Komárom nyomdász- és sajtótörténete 1705–1849. Komárom, 2010. KT Könyv- és Lapkiadó Kft. 236 l.

A helyismereti kutatás és könyvkiadás minden előnyét és hátrányát is jól mutatja ez a kötet. A legjobb szót ennek a tevékenységnek a méltatására a kötet lektorának, Szénássy Zoltánnak (szül. 1925) 2009-ben átadott 'Helytállásért Díj' elnevezése kínálja. A Szénássy család tagjai – köztük a tragikus hirtelenséggel fiatalon elhunyt Szénássy Árpád (1953–2005) – anyagi sikereiket a helyi közösségi kulturális múlt feltárásának támogatására is kamatoztatják. Az ő kiadójuk gondozásában jelent meg ez a most ismertető-dő kötet is.

A szerző, Sáray Szabó Éva (a Komárom-Esztergom Megyei Honismereti Egyesület aktív kutatója, bibliográfus, történész) kiváló hely- és forrásismeretere alapozva nyomdánként, illetve időszakos kiadványonként haladva részletesen ismerteti a komáromi nyomdász- és könyvkiadás történetét. Könyvének látható előnye az, hogy a források számbavételét is részben maga végezte (levéltári iratjegyzéket éppen úgy állított össze, mint a *Mindenes Gyűjtemény* repertó-

riumát). Zavarba ejtő ugyanakkor a modern (az elmúlt húsz év) irodalom- és könyvtörténeti összefoglalásai ismeretének a hiánya. Pedig ha elolvassa V. Ecsedy Judit monográfiájának (*A könyvnyomtatás Magyarországon a kézisajtó korában 1473–1800.* Bp. 1999. Balassi Kiadó) Komáromra vonatkozó fejezetét, akkor a könyv címe is így változott volna: *Komárom nyomdász- és sajtótörténete 1703–1849.* Töltési István ugyanis már 1703-ban Komáromban, igaz, hamis nyomdahellyel (Lőcse) nyomtatott. A lőcsei hamis impresszumot később is használta evangélikus énekeskönyvei kiadásához (vö.: V. Ecsedy Judit: *Titkos nyomdahelyű régi magyar könyvek 1539–1800.* Bp. 1996. Borda Antikvárium, Nr. 25, 27, 28, 29). Ugyanakkor Sáray Szabó Éva munkája jól foglalja össze azokat a szakirodalmi helyeket, amelyek Töltési életrajzában 1686–1703 közötti időszakáról adatokat közölnek, véleményt formálnak. Ezeket a dokumentumokat pedig majd egy új könyvtörténetet író monográfusnak kell kritikailag számba vennie ahhoz, hogy valamelyest tisztázzon lehessen ezeket a részletkérdéseket.

Sáray Szabó Éva munkája más tekintetben jól kötődik a komáromi könyvnyomtatás hagyományaihoz. Ahogy könyve összegzéséből kitűnik, a Komáromban, a jelzett időszakban megjelent 457 kiadvány (amelyhez azért majd hozzá kell számítani az említett hamis nyomdahellyel ellátottakat is) túlnyomó része ugyanis ismeretterjesztő. Ez a jelleg Sáray Szabó munkájában úgy nyilvánul meg, hogy bizonyos alapfogalmakat, ismereteket szakmonográfiától idegen módon elmagyaráz: mi a kalendárium, mit jelent a betűmetszés, a felvilágosodás stb.

A kötet időrendben veszi számba a komáromi nyomdászokat, bemutatva tevékenységüket, kiadványaik tematikus összetételét. Töltési István (1703–1721) után Turótzai Mihály dolgozott a városban, de mindössze öt kiadványa ismert az 1721–1737 közötti időszakból. 1740-ben Schmeid Miklós János neve tűnik fel egy komáromi impresszumú kiadványon, azonban a folyamatos nyomdászati tevékenység csak a század utolsó évtizedében indult el. A pozsonyi nyomdász, Weber Simon Péter 1788-tól 1794-ig Komárom-

ban 115 kiadvánnyal, főként magyar nyelvűekkel szolgálta a protestáns művelődést, a kortárs tudományos és irodalmi életet. Ő már Pozsonyban kiadta betűmintakönyvét, kiadványainak jegyzéke pedig 1793-ban látott napvilágot. Modern kiadóként állt a Komáromi Tudós Társaság, de általában a magyar nyelvű irodalmi életet megteremteni kívánó értelmiségi törekvések mögött. Komáromban Péczeli József volt e mozgalom egyik vezető alakja, és az ő tevékenységét támogatta a maga eszközeivel Weber. Ő volt a *Mindenek Gyűjtemény* kiadója is.

Weber sajtóját 1794-ben Weinmüller Bálint vásárolta meg, és az a család tulajdonában maradt 1848-ig. Özvegye, majd fia, Imre, 1831-től pedig leánya, Franciska működtette. 1848-ban a Siegler testvérek vették meg ez utóbbiét a nyomda felszerelését (Siegler Antal kölcsönkönyvtárat is működtetett a városban). A Weinmüller család idején is alapvetően ismeretterjesztő kiadványok jelentek meg a nagyszámú alkalmi nyomtatvány mellett. Olyan szervező egyéniség azonban, mint Péczeli volt a maga korában, már nem állt a nyomda mellett.

A Siegler testvérek tevékenysége jelentős mértékig a szabadságharchoz kötődik. A *Komáromi Értesítő*, majd a *Komáromi Lapok* mellett számos egyleveles nyomtatvány ismert (felhívások, színlapok, térképek).

Sáray Szabó Éva könyve jó kiindulópont a komáromi könyvtörténet megismeréséhez, és egyben a szerző eddigi kutatásainak összegzéséként is tekinthetünk rá. Magam csak sajnálom, hogy nem törekedett a Komáromban megjelent valamennyi kiadvány kritikai számbavételére, egy összesített jegyzék kiadására. Mert a retrospektív magyar nemzeti bibliográfia kiegészítése egyik korszakában sem nélkülözheti a helytörténezszer alapkutatásait. Jó lenne, ha a helyismereti levéltári és könyvtári alapkutatások városonként vagy nyomdász családonként kritikai kiadványjegyzékek kiadására törekednének. Olyanra, amelyet országosan biztonsággal lehet összegezni. A jegyzékek összeállítása során számos levéltári anyag fog még előkerülni, amely a korszerű helyismereti monográfiák megírását is lehetővé

teszi majd. Egyetlen példát említek, mint olyat, amelyet követendőnek látok: FRIGYIK Katalin: *Typis Számmerianis. A Számmer nyomdászcsalád története és a nyomtatványok bibliográfiája, 1794–1920*. Székesfehérvár, 2003. Fejér Megyei Múzeumok Igazgatósága.

MONOK ISTVÁN

Borsa Gedeon: Brassói román nyomda a 18. század első felében. Bp. 2010. OSzK–Gondolat Kiadó, 145 l. /Nemzeti Téka/

A hazai és nemzetközi könyv- és nyomdatörténeti szakirodalomban gyakorlatilag ismeretlen az a kuriózumnak minősülő kísérlet, amelyre Borsa Gedeon könyve derít fényt. A könyvtörténeti kutatások hazai és nemzetközi szaktekintélye, Borsa Gedeon új könyvében bemutatja az egyetlen olyan magyarországi nyomdát, amely patrica előállítás nélkül, sajátos módon nyomtatott a 18. század harmincas éveiben.

Az erdélyi szászország – Nagyszeben mellett – második legjelentősebb városában, Brassóban akad ugyanis a 18. század harmincas éveiből olyan nyomdászattörténeti újdonság, amelyről a magyar szakirodalom eddig gyakorlatilag nem vett tudomást. A Brassó városának egykori román negyedében (Bolgárszegezen) levő ortodox templom egyik tanítója és pópája, Petcu Șoanul (1706?–1741) érdekes és egyéni próbálkozása ez. Nem kevesebbre vállalkozott, mint hogy mások nyomdája helyett saját maga által barkácsolt műhelyben állítson elő sokszorosított könyveket. A műhely egyetlen ismert nyomtatványa, a román nyelvű *Calendari* 1733-ban keletkezett.

A bukaresti Akadémiai Könyvtár két példányban őrzi a *Calendari* című nyomtatványt, amelyet a zárószó szerinti Petcu Șoanul állított elő Brassóban. A címlap alján napra pontos dátum is olvasható: 1733. február 20. A harmadik példányt Borsa Gedeon találta meg Nagyszebenben, az ortodox érsekség könyvtárában, ráadásul eredeti kötésben.

Két 18. századi brassói kortárs kéziratos feljegyzése fontos részleteket őrzött meg erről a vál-